

*Etnográfus, a Koszta József Múzeum munkatársa,
az SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékének adjunktusa*

Dr. Mód László

Kastélyból a múzeumba -

Adatok a nagymágocsi Károlyi kastély berendezésének a történetéhez

Bevezető

A második világháború végén a magyarországi kastélyok berendezését és az épületekben található műtárgyak állományát óriási veszteség érte, ami nemcsak a katonai alakulatok tevékenységének tudható be, hanem a helyi lakosság is gyakran szerepet vállalt kirablásukban.¹ Erre a sorsra jutott a nagymágocsi kastély is, mely a Károlyiak tulajdonát képezte, majd a família tagjainak távozását követően vált lakatlanná kiszolgáltatva ezzel a fosztogatásoknak. A családnak nem maradt ideje arra, hogy módszeresen kiürítse az épületet és elszállítsa ingóságait. Nem számítottak rá, hogy a szovjet csapatok ilyen gyors ütemben haladnak előre és nekik szinte egyik pillanatról a másikra menekülniük szükséges.² Mind a mai napig nem kellőképpen tisztázott, hogy 1944. október 11-e után pontosan mi történt a berendezési tárgyakkal, amikor végleg elhagyták a települést és kastélyuk gazdátlaná vált. Mi írható a megszálló szovjet csapatok és mi a helyi lakosság számlájára? A 2000-es évek elején, amikor a településen a Felicián Atya helytörténeti gyűjtemény kialakításának munkálatai zajlottak, a tárgyi anyag gyűjtése során többször találkoztunk olyan történetekkel, amelyek a Károlyi család tulajdonát képező javak másodlagos, gyakran eredeti funkciójukhoz képest teljesen eltérő használatáról számoltak be. A felajánlások között elenyészőnek számítottak az ilyen jellegű gyarapodások, mintha a helyi lakoságnál szinte egyáltalán nem maradtak volna a kastélyból származó tárgyi emlékek. Az volt a benyomásunk, hogy az 1944 októberi eseményekre a településen több mint egy fél évszázad távlatából is tabuként tekintettek volna. A bútorokról Zolnay László (1916–

¹ A témáról lásd részletesen: Bajzik Zsolt 1998. 11–28.

² A menekülés körülményeiről lásd részletesen: gróf Károlyi Lajos 1998. 60–61.

1985) régész is említést tett 1986-ban napvilágot látott, Hírünk és hamvunk címmel közreadott visszaemlékezésében, amelyben megörökítette azt a szituációt, amikor második felesége, Károlyi Mária Egerben felismerte a Nagymágocsról származó berendezési tárgyakat.³ Gróf Károlyi Lajos az 1970-es évek közepe óta rendszeresen felkereste a települést, ahol igyekezett nyomára akadni a kastélyból származó javaknak, törekvései azonban nem sok eredménnyel jártak.⁴

Megfelelő források hiányában lehetetlen vállalkozásnak tűnik az épület berendezésének rekonstruálása, a teljes tárgyi állomány 1944 utáni „életpályájának” nyomon követése.⁵ Jelen tanulmány elsősorban azokra a tárgycsoportokra fókuszál, amelyek a második világháború után a közgyűjteményekbe kerültek, azaz múzeumi műtárgyakká váltak. Megkísérli bemutatni azt a folyamatot, ahogyan a törvényi szabályozásoknak köszönhetően a muzealizáció ezen sajátos formája lezajlott. Tanulmányunk tulajdonképpen szorosán illeszkedik intézményünk azon törekvései közé, hogy saját gyűjteményeire vonatkozóan kutatásokat végezzen és próbálja feltárni egyes tárgyak, tárgycsoportok múzeumba kerülésének körülményeit, különös tekintettel olyan esetekre, amikor ezek nem teljesen tisztázottak.

Kísérletek a műtárgyállomány védelmére a második világháború után

Bajzik Zsolt a Vas megyei kastélyok 1945 utáni történetét vizsgálva mutatta be részletesen azokat a törvényi rendeleteket, melyeket az illetékesek hoztak annak érdekében, hogy megkíséreljék megóvni a második világháború végén és azt követően veszélybe kerülő magángyűjteményeket, műtárgyakat, könyv- és levéltárakat.⁶ A hatósági őrizetbe vett gyűjteményt valamelyik közgyűjtemény (múzeum, levéltár, könyvtár) biztonságot nyújtó helyiségeibe kellett szállítani és biztonsági letétként kezelni. 1945 tavaszán a Nemzeti Múzeum keretein belül megalakult az Országos Gyűjteményügyi Bizottság, amely nem tudta feladatát betölteni, ezért még októberben befejezte működését. Funkcióját az 1946 nyarán felállított Veszélyeztetett Magángyűjtemények Miniszteri Biztosa vette át. Körzeti gyűjteményi

---

³ Zolnay László 1986. 575–576.

⁴ 2001. szeptemberi látogatásáról a Délmagyarország interjút is közölt, melyben a törekvéseiről, a kastély berendezési tárgyaihoz való viszonyáról a következő sorok olvashatóak: „*Idős napjaiban szívesen venné magát körül olyan tárgyakkal, melyek a szüleine, családjára emlékeztetik. Nagyapjának íróasztala más bútorokkal együtt ma a Koszta József Múzeumban található. Nemrégiben a kastély kapujára kifüggesztett egy hirdetményt, melyben arra hívta fel a falubelieket, hogy megfelelő ellenszolgáltatás fejében adjanak vissza neki néhány, a kastélyból származó tárgyat.*” Délmagyarország 2001. szeptember 8. Napos oldal IV.

⁵ Az épület kifosztását megelőző állapotokról, egyes helyiségek berendezéséről a kastélyban található fényképalbum segítségével nyerhetünk némi bepillantást. A felvételeken bútorok, dísz tárgyak, a falakon festmények tűnnek fel, amelyeknek a döntő többsége minden valószínűség szerint a fosztogatások áldozatává vált.

⁶ A témáról lásd: A kastély, mint az emlékezet tárgya – A második világháború utáni állami kastélykezelés – Napi Történelmi Forrás (ntf.hu)

bizottságokat szervezett, melyek egy-egy országrész mentési munkálataival foglalkoztak. Adatgyűjtést végzett az elhagyott, veszélyeztetett és elkobzott magángyűjtemények egykori és 1945 utáni állapotáról, ugyanakkor lehetősége nyílt az ideiglenes hatósági őrizetbe vételre. Nyomozást folytathatott az eltűnt tárgyak felkutatására, illetve javaslatot tehetett a szükséges intézkedésekre vonatkozóan.⁷

Az 1949. évi 13. törvényerejű rendelet előírta, hogy a magántulajdonban lévő, muzeális értéket képviselő tárgyakat tulajdonosuknak be kellett jelenteni. Megtiltották a tárgyak kivitelét, bejelentés nélkül nem is lehetett azokat értékesíteni. 1949 decemberében, szintén a 13/1949. törvényerejű rendelet hozta létre a Múzeumok és Műemlékek Országos Központját (MMOK), amely 1953-ig irányította az összevont műemlékvédelem és múzeumügy feladatait. A nyilvántartási osztály keretén belül működő felderítő csoport végezte a bejelentési kötelezettség alá eső, de be nem jelentett műtárgyak felkutatását és a rájuk vonatkozó védetté nyilvánítási eljárás bevezetését, a már védetté nyilvánítottak meglétének és állapotának időszakonkénti ellenőrzését. Munkatársai végezték a műtárgyak beszállítását, a műkereskedelemben felbukkanó védett tárgyak ügyének felderítését, a magántulajdonosoktól elhurcolt műtárgyak felkutatását, biztosítását a 4450/1945. M.E. számú rendelet alapján. Próbálták megtalálni a jogtalanul birtokolt régészeti leleteket, az államosítás során „felszabadult” és az elkobzás alá eső tárgyakat. A már beszállított, raktárban őrzött anyagokat leltárba vették, lefotózták, majd múzeumokba küldték szét. A csoport 1950-ben 118 esetben folytatott nyomozást Budapesten és vidéken. Vezetője kezdetben Fügedi Erik, majd Keleti István volt. A tanácsokkal, helyi pártvezetőkkel való kapcsolatfelvétel volt hivatva biztosítani az akciók helyi nyilvánosságát és hivatalos voltát.⁸

A nagymágocsi Károlyi kastély és sorsa a második világháború után

A mai kastély elődje feltehetőleg a 18. században épülhetett, amelyet 1896-ban bonthattak le. A jelenleg is álló építményt Viktor Siedek (1856–1937) bécsi építészvállalkozó tervezte és építette gróf Károlyi Imre megbízásából historizáló stílusban döntően neobarokk formaelemekkel.

---

⁷ Bajzik Zsolt 1998. 12–13.

⁸ Horváth György–Király Erzsébet–Jávora Anna–Szücs György (szerk.): A Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve 2008. 26/11. I. A felejtés leplei, 2009. 55–58.

A nagymágocsi Károlyi kastély a második világháború előtt (Kosztá József Múzeum fotótára)

Az U alaprajzú, emeletes épület homlokzata gazdagon díszített, jobb szárnyának végén helyezkedik el a téli kert, melynek a tetején terasz található. A kastély tetőzetén volutás ablakok helyezkednek el. 1910-ben a fiatalon elhunyt gróf Károlyi Tibor emlékére az épületben kápolnát alakítottak ki, amelynek az alapzata és oldalfalai fehér illetve fekete márványból készültek. Évente két alkalommal, gróf Károlyi Tibor születésének (január 16.) és halálának napján (június 20) tartottak benne szentmisét.

A kastély berendezésének részlete (Kosztá József Múzeum fotótára)

Megközelítőleg eredeti állapotot tükröz a fogadószoba stukkódíszes, aranyozott-festett mennyezetével, a galériás hall fából készített burkolatával, valamint a könyvtár két helyisége, ahonnan a téli kert nyílik. A kastély 40 hektáros parkjában ritka növényfélések találhatók, a 10 hektár kiterjedésű tó partján pihenő helyezkedik el. Különleges hangulatot árasztanak a szobrok illetve szoborcsoportok, amelyek egy része mitológiai jeleneteket, alakokat ábrázol. A kastély kiürítése után, még 1945-ben a Weiss-Manfréd (később Csepel) Művek Szakszervezeti Munkásüdülője lett, majd 1947-ben államosították, 1949-től kezdődően hat esztendőn keresztül itt szállásolták el a görög menekültek egy csoportját. 1949-ben részleges védeltséget kapott, amiről a kastély bal szárnyának lépcsőházában elhelyezett tábla felirata tanúskodik: *„Ez a berendezés a 13/1949. TVR. értelmében művészettörténeti értéke miatt védett iparművészeti emlék. Mindennemű rongálása tilos. Átalakításához és restaurálásához a Népműv. min. engedélyre van szükség.”* 1954 óta szociális otthonként működik, amely több száz idős ember ellátását biztosítja.⁹ Gróf Károlyi Lajos 1974-ben látogatott vissza a második világháborút követően Nagymágocsra, később az élményeit visszaemlékezéseiben a következőképpen

⁹ A kastély építéséről és jellegzetességeiről lásd részletesen: Verrasztó Gábor 2006.; Virág Zsolt 2005. 46–51.

fogalmazta meg: „Egy nagy márványlapú asztalon kívül egyetlen hajdani bútor vagy csillár sem létezett, a képeket rámaikból kivágták, a fali gobelinek helyett meszelt falak, a télikert kongó üressége fogadott. Az empire szalon selyemtapétája vajon most kinek a szoknyája vagy dunyhája? De minden, számomra érthetően fájdalmas látvány ellenére örültem, hogy aránylag jó állapotban volt minden, és hogy a keleti szárny folyosója falán ott voltak felakasztva a szarvasagancsok, köztük az én első bikám is. Ettől a váratlan látványtól annyira meglepődtem, hogy még csak eszembe sem jutott, hogy azt a trófeát ajándékba, emlékként elkérjem.”¹⁰

A kastély berendezésének részlete (Kosztá József Múzeum fotótára)

Rudnay Gyula 1950. évi nyomozása és eredményei

A felderítő csoport összefoglaló jelentést készített működéséről, többek között az 1950. évi tevékenységéről is, melyet a Magyar Múzeumok hasábjain 1996-ban tettek közzé. Ebből megtudhatjuk, hogy a nyomozómunka során Nagymágocsról Szentesre, a múzeumba 125 darabból álló porcelánkészletet és néhány bútordarabot szállítottak be 14 000 forint értékben. A műtárgyak felkutatásában óriási szerepet vállalt dr. Rudnay Gyula, aki az 1964-ben

---

¹⁰ gróf Károlyi Lajos 1998. 213–214.

bekövetkezett halála idején a Nemzeti Galéria nyilvántartási osztályának vezetője és jogtanácsosa volt. Utóbbi pozíciót töltötte be a Szépművészeti Múzeumban is. A Magyar Nemzet hasábjain közzétett nekrológja a következő módon jellemezte munkásságát: *„Több évtizedes múzeumi szolgálata alatt kallódó műkincseink felkutatása, védelme volt elsősorban feladata, amelyet köztiszteletet kiváltó módon, nagy lelkesedéssel végzett.”*¹¹ Rudnay tevékenységéről és annak eredményeiről Zalotay Elemér¹² jelentéseiből nyerhetünk információkat, aki ekkor a múzeum igazgatójaként igyekezett közreműködni a műtárgyak felkutatásában és befogadásában. 1950. február 14-én arról tájékoztatta a Múzeumok és Műemlékek Országos Központját, hogy a derekegyházi és nagymágocsi *„...kastélyokból származó mindennemű holminak annyira nyoma veszett, hogy még töredékeit sem lehet a lakosságnál feltalálni.”*¹³ Rudnay május 24-ei nagymágocsi látogatása már sokkal több kézzelfogható eredményt hozott, mivel konkrét tárgyak, tárgycsoportok kerültek elő. Zalotay beszámolójában fontosnak tartotta kiemelni, hogy a felderítő út hatására egymást érték a *„...jelentések, melyek itt is, ott is kastélybeli holmikról tudnak.”*¹⁴ Őze Ferenc belső cseléd hiteles dokumentumokkal tudta igazolni, hogy a nála található bútordarabokat a Károlyi családtól kapta ajándékba, amelyeket Rudnay Gyula meghagyott a tulajdonában. Sok más tárgyat, porcelánokat, fémedényeket és könyveket is őrzött, de ezeket azért nem volt hajlandó átengedni, mert azt remélte, hogy a família visszatér a településre és újra birtokba veszi azokat. A helyi MDP titkárság irodájában találták meg a grófnői buduár rokokó stílusú toalett asztalát, melyet „műtörténeti és anyagi értéket” képviselőnek minősített. A jelentés 6-700 darab könyvről is említést tett, s az állomány múzeumba történő szállítását javasolta. Zalotay bízott abban, hogy a nyomozás újabb eredményeket szolgáltat volna: *„Van, sőt vannak a faluban olyanok, akik az értékek elásásánál segédkeztek a grófnak. Egyik ennél, a másik annál. Tudnak tehát bizonyos részletekről, de mélyen hallgatnak.”*¹⁵ A nyomozás arra is fényt derített, hogy a kastély parkjában három láda porcelánt ástak el, amelyekből 1950-ben földmunkák végzése alkalmával csupán csak egy került elő. Tartalmát más tárgyakkal együtt Rudnay Gyula Szentesre, a múzeumba szállította. Az átadás-átvételtől elismervény készült, amelyen az alábbi

---

¹¹ Magyar Nemzet 1964. február 1. 4.

¹² 1946. május 20-án nevezte ki Zalotay Elemért a főispán megbízott igazgatóvá, véglegesítésére 1948 júniusában került sor. A Csongrád Megyei Múzeum és Könyvtárát 1951. január 1-jével államosították, majd az intézmény felvette a Csongrád Megyei Állami Múzeum nevet. Igazgatója egy rövid ideig továbbra is Zalotay Elemér maradt, 1951. április 2-vel azonban új vezetőt neveztek ki, dr. Mérey Kádár Ervin személyében.

¹³ Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltára Szentes (a továbbiakban: MNL CsCsVLSz VIII. 701. a/7. A Csongrád Vármegyei (1951-től Koszta József) Múzeum iratai (a továbbiakban: CsVMi. 1950. 48

¹⁴ MNL CsCsVLSz MNL CsCsVLSz VIII. 701. a/7. 1950. 291.

¹⁵ MNL CsCsVLSz MNL CsCsVLSz VIII. 701. a/7. 1950. 299.

tételek szerepeltek: „1./ Egy darab két részes kilenc fiókos, sárgaréz veretes íróasztal /négy felsőrész oldalfiók hiányzik/ XVIII. század legvége/ német reneszánsz-szerű értéke cca 1200 Ft. Átvételi jegyzőkönyv száma 33. átvéve Török Antal nagymágocsi tanítótól. 2./ Egy darab egyajtós diszes belső és külső vasalású, festett ruhásszekrény E.K. monogrammal, 1763 évszámmal, régi svájci népművészeti darab. Értéke cca 800 Ft. Átvételi jegyzőkönyv száma 33. Átvéve Török Antal nagymágocsi tanítótól 3./...domboru peremdiszítésű, arany-kék-szürke mintázású közepén köralakba foglalt, különböző városképeket ábrázoló >Nymphenburgi< jelzett porcelánkészlet, mely áll a következő darabokból: a./29 drb nagy mélytányér b./56 drb nagy lapostányér törött f./ 12 drb jelzett Nymphenburgi porcellán gyümölcsöstányér, arany peremdiszítéssel, közepén köralakba foglalt különböző, több színnel festett gyümölcs képpel. Összesen 125 darab. értéke cca 3.600 FT¹⁶

Nagymágocsról származó kályha a Koszta József Múzeumban (Dr. Mód László felvétele, 2024.)

¹⁶ MNL CsCsVLSz MNL CsCsVLSz VIII. 701. a/7. 1950. 291.

A Rudnay által május 24-én és 25-én beszállított tárgyakat, bútorokat és porcelánokat Zalotay vette át, majd bejelentőzte. A nyilvántartásbavétel körülményeiről részletes beszámolót készített, így megismerhetjük azt, hogy milyen nehézségekkel kellett szembenéznie: „Tekintettel arra, hogy az abban jelzett leltárnapló könyveit ezideig nem kaptuk meg, a leltározást a régi napló nyomtatványán hajtottam végre, de már azzal a számozással és jelzéssel. Nem csak a naplótételekről, hanem az altételekről is egy-egy kartotékot készítettem, melyeket sokszorosítás végett 4 levélben mellékelten beterjesztek. Ujításként néhány kartotéklapon alkalmaztam a régi itteni jelzést is, amivel nem komplikáltam, hanem gyakorlatilag könnyebbé tettem a kezelést. Ugyanis a leltárszám rovatba beírtam a CSN jelzést. Ez a Csongrádmegyei muzeum Néprajzi-t jelenti, megkülönböztetésül a CST-től, ami Történelmi, illetőleg régészetit jelent. Később aztán az N beüt elhagytam, mivel az új leltári napló e megkülönböztetést nem ismeri. Végül a CS-t is mellőztem, mivel a javaslat ilyen jelzést nem alkalmaz. Ugy gondolom, hogy ez a jelzés a központi kezelésben kívánatos volna. Ha a muzeumok megkapják a maguk jelbetűjüket, pl: Sz: Szeged, - K: Kecskemét,- O: Orosháza.- Szf: Székesfehérvár.- KH: Keszthely.-H MV: Hódmezővásárhely.- Cs: Szentes stb. stb, akkor az országban előforduló azonos leltári számok is megkülönböztethetők egymástól. A nagymágocsi lelet számozásánál az alábbi elvet alkalmaztam. A 125. drb porcellán egy leletegyüttest alkot ugyan, de mégis különböző jellegű és rendeltetésű belőle: 29 drb nagy mélytányér /leveses/ 56 drb nagy lapostányér /sültes/ 15 drb kis dessertes tányér /tésztás/ 6 drb kis dessertes tányér /áttört széli/ 12 drb kis gyümölcsös tányér és 7 drb vegyes tányértöredék. Ez összesen 6 főtétel/3.4.5.6.7. naplótételt adtam. – 8./ Ezeknek egyenkint 29. 56.15.6.12.7. darabja van, míg a tört porcellánból összetartozó kettő. Így az utóbbi megkapta a negyedik számcsoportot így: 50.8.7.1, illetőleg 50.8.7.2. Hogy a nagy leletegyüttest ne bontsam így részeire, nem láttam helyénvalónak, mert nem az a fontos, hogy az elásott mágocsi ládában 125 porcellán volt, hanem hogy a tányértípusokból, melyikből hány darab került be a muzeumba. A törött tányérdarabok leltározását mellőzhettem volna, de mivel az átvételi okmányban szerepelnek, központi rendelkezés nélkül leahagyni őket, nem találtam megengedhetőnek.”¹⁷

Újabb gyarapodások

1950 júliusában tovább bővült azoknak a tárgyaknak az állománya, amelyeket a Népjóléti Minisztérium műtárggyá nyilvánított, azaz hozzájárult muzeális célokra történő átengedésükhöz. Az ún. felső pinceraktárban 4 darab faragott, tölgyfa, reneszánsz stílusú

---

¹⁷ MNL CsCsVLSz MNL CsCsVLSz VIII. 701. a/7. 1950. 297.

kelengyeládát és egy darab intarziás, egyajtós, világos színű ruhásszekrényt tároltak, az egykori lovásztállóban pedig két darab faragott, reneszánsz kelengyeládát és egy 1858-ból származó tulipánosládát. A kastély 7-es számú szobájában egy zöld-fehér színű kályhát és egy tölgyfából készült ajtót vettek számba, amelyet nehéz vasalás borított, tolózárral rendelkező és festett motívumok borították. A nyolcasban egy 18. század végéről származó, kétajtós, szétszedhető ruhásszekrényt és egy 1767-ben készített zöld kályhát tartottak nyilván. A miniszteri utasítás a műtárgyak elszállítása kapcsán az alábbi feltételeket szabta meg: *„Amennyiben egyes műtárgyak elszállítása az épület állagának megbontásával, vagy a falakból való kiváltásával járna, úgy csak abban az esetben járulok hozzá a műtárgyak leszereléséhez, ha a szükséges helyreállítási munkálatokat elvégezteti. A kályhák helyét tehát, azoknak kiváltása után úgy kell helyreállítani, hogy az elszállított kályha helyére más kályha legyen felállítható. Vonatkozik ez a tölgyfa ajtóra is.”*¹⁸

1951. szeptember 7-én egy újabb tárgylista készült, amely a népjóléti miniszter 3385/N/6-3/1950. V. 8. számú rendelete alapján muzeális felhasználására kiválasztott, „műjellegű” ingóságokat tartalmazta:

- 1./ 1 db. faragott fekete kisszekrény / 2 ajtaja és 3 fiókja hiányzik/*
- 2./ 1 db. intarziás egy ajtós ruhásszekrény, ajtaján páros kép intarzia, hiányos, sérült.*
- 3./ 1 db két ajtos ruhásszekrény, festett puhafa, csavart, faragott oszlopdisszel, festett virágmintákkal 1779 évszámmal.*
- 4./ 1 db. kétajtós nagy ruhásszekrény, sárgaréz gomb, és csillag diszitéssel, szétszedhető*
- 5./ 1 db. festett faragott, fedeles népies láda, virágdiszkekkel 1858 évszámmal*
- 6./ 1 db renaissance éjjeliszekrény, faragott, 3 fiók hiányzik, sérült*
- 7./ 1 db. talapzatos reneszánsz stílusú faragott kelengyeláda, fedele hiányzik*
- 8./ 1 db. szobor-tartó, előlapján faragott disszel*
- 9./ 1 db. népies, festett íróasztal, fedőlapja, fiókjai hiányzanak, faragott, festett virágdiszes 1777. évszámmal és M.R.S.M.S festett jelzéssel.*
- 10./ 1 db. kelengyeláda, galambminta intarziával Louis XVI füzérdisszel, vasalással.*
- 11./ 1 db. kelengyeláda faragott renesance motívumokkal*
- 12./ 1 db festett kétajtós virágdiszes népies ruhaszekrény, két ajtaja, fedele hiányzik.*
- 13./ 1 db kis kelengyeláda renesance faragott motívumokkal, két kovácsoltvas széllel*
- 14./ 1 db faragott vasalt és festett népies szekrény ajtaja, két mezőben charkoszosan elhelyezett festett táj és városképpel*

---

¹⁸ MNL CsCsVLSz MNL CsCsVLSz VIII. 701. a/7. 1951. augusztus 26.

15./ 1 db. kis kelengyeláda renesance faragott motivumokkal, két kovácsoltvas füllel.

16./ 1 db. festett virágdiszes két ajtós ruhásszekrény, szürkésbarna alapszinnel, sok rész hiányzik.

17./ 1 db. népies ruhásszekrény, festett virágdiszsel 1751 évszámmal.”¹⁹

A jegyzéken szereplő tárgyakat a kastély (AMEK üdülő) gondnoka adta át Rudnay Gyulának, Múzeumok és Műemlékek Országos Központjának a képviselőjének, aki a 3., a 11., a 13., a 16. és a 17. tételszám alatti darabokat (kis- és nagy kelengyeláda, 3 darab népies, festett ruhásszekrény) Budapestre szállíttatott. A tehergépkocsira nem fért fel minden ingóság, amelyekért a következő hatósági intézkedésig az átadó vállalt felelősséget.

A kastély tárgyainak életpályája a közgyűjteményekben

A Nagymágocsról elszállított tárgyakat múzeumok fogadták be, azaz nyilvántartásba vett műtárgyak lettek, s az intézményeken belül különböző módon hasznosultak. Némelyek darabjaikra bontva raktárakban nyertek elhelyezést, míg mások enteriőrökben kiállítások részeivé váltak, de arra is akad példa, hogy irodák, nevezetesen igazgatói szobák berendezését alkotják mint reprezentatív bútorok. Egy részük Egerbe került, ahol Zolnay László felesége, Károlyi Mária látogatásakor szinte azonnal felismerte a Nagymágocsról származó darabokat: „Mária megszemlélte a Butler-ház szedett-vedett berendezését. A tágas előtér egyik jóízű késő reneszánsz Truhéján csüngött a szeme. Mellette ott állt két rozoga, sérült. festett parasztszekrény.

- *Az ördögök játszanak velem; Ugyanilyenek voltak Nagymágocson, apám kastélyában...*
- *mondta* ”

Másnap megnéztem a bútorok leltárkönyvét. Hát kisült: igaz! A nagymágocsi Károlyi-kastély megmaradt bútorzatát 1945-ben lefoglalta az állam. Ezeket a bútorroncsokat aztán odaadták az alakuló vidéki múzeumnak, Szentesre, Egerbe. Használják, ahogy tudják: kiállítási tárgynak. Vagy használati tárgynak.”²⁰

Leginkább a Koszta József Múzeumban elhelyezett műtárgyak életpályáját tudjuk forrásaink segítségével nyomon követni. Zalotay Elemér ugyan 1950-ben nyilvántartásba vette a tárgyakat, 1962-ben azonban újraleltározta azokat, s az iparművészeti gyűjteménybe nyertek elhelyezést. A leltárkönyvi bejegyzések alapján jelenleg az alábbiakról állítható teljes bizonyossággal, hogy Nagymágocsról, a Károlyi kastélyból származnak: tányér (62.35.1-37.), tányér (62.36.1-6.), tányér (62.37.1-20.), tányér (62.38.1-2.), kályha (62.125.1-73.), kályha

¹⁹ MNL CsCsVLSz MNL CsCsVLSz VIII. 701. a/7. 1951. szeptember 7.

²⁰ Zolnay László 1986. 575.

(62.126.1-63.), kályha (62.127.1-56.), kályha (62.38.1-2.), szekrény (62.106.1.), szekrény (62.114.1.), íróasztal (62.129.1.), kétajtós szekrény (62.130.1.), asztal (62.132.1.).

Kétajtós szekrény a Koszta József Múzeumban (Dr. Mód László felvétele, 2024.)

Rózsa Gábor az 1980-as évek második felében Zolnay László munkájára hivatkozva igyekezett utánajárni a sárospataki Rákóczi-várba került bútoroknak, amelyeknek a létezéséről Janó Ákosnak, a múzeum igazgatójának nem volt tudomása. A gyűjteményben felelhető darabok nem Nagymágocsról, gróf Károlyi Imrétől, hanem Füzérradványból, gróf Károlyi Lászlótól származtak.²¹

Összegzés

A nagymágocsi Károlyi kastély történetében sok más magyarországi főúri-nemesi rezidenciához hasonlóan a második világháború utolsó évei fordulópontot jelentettek, mivel tulajdonosaik hátra hagyták azokat, berendezésük pedig jórészt szétszóródott. A törvényi szabályozásoknak illetve az illetékes hatóságok tevékenységének köszönhetően a megmaradt tárgyaknak, használatiaktak és a magángyűjtemények darabjainak a jelentős hányada múzeumi műtárggyá vált, s jelenleg is ezzel a státussal rendelkezik. Így került a Koszta József Múzeumba a nagymágocsi Károlyi kastély berendezési tárgyainak egy része, ahol nyilvántartásba vételüket követően a látogatóktól elzárva raktárakban nyertek elhelyezést vagy eredeti funkciójukat megőrizve bútorként használatosak. Joggal merülhet fel bennünk a kérdés, hogy életpályájukhoz érdemes-e újabb szerepeket kapcsolni, azaz a múzeumban vagy a származási helyükön időszakos vagy állandó kiállítások keretében hozzáférhetővé tenni a látogatóközönség számára bemutatva ezáltal a főúri tárgyi kultúra ezen sajátos szeletét?

---

²¹ Koszta József Múzeum történeti adattár 1299-1307/1

Summary

At the end of World War II, castles in Hungary suffered enormous damages. Their owners, the noble families escaped, the buildings were looted by the military units and the local inhabitants. This happened to the castle of Nagymágocs, which belonged to the Károlyi family. Thanks to legal regulations and the activities of the authorities, a significant proportion of the objects were collected and transported to museums, so most of them transformed to museum artefacts. That was the way how some of the objects from Károlyi castle were transferred to the Koszta József Museum, where they were registered and then integrated to the collections.

Felhasznált irodalom

Bajzik Zsolt

1998 A Vas megyei kastélyok és műkincsek sorsa 1945 után. I–IV. Vasi Szemle 11–28., 171–188., 287–304., 429–442.

gróf Károlyi Lajos

1998 Élmények visszapillantások. Fejér Megyei Levéltár közleményei 25., Székesfehérvár

Verrasztó Gábor

2006 A nagymágocsi kastély. Kulturális Kapcsolatok Egyesülete, Orosháza

Virág Zsolt

2005 Magyar kastélylexikon. Csongrád megye kastélyai és kúriái, Jász-Nagykun-Szolnok megye kastélyai és kúriái. Fo-Rom Invest, Budapest

Zolnay László

1986 Hírünk és hamvunk. Magvető Könyvkiadó, Budapest